

decizâde, nr. 675/11, 12, 29; Şehid Ali Paşa, nr. 315/11, 12; ayrıca bk. bibl.) ve İstanbul'da bir çeşmesinin bulunduğu bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ebülme'yâmin Mustafa Efendi, *Risâle fi'l-istiâre*, Süleymaniye Ktp., Kasıdecizâde, nr. 675/29, vr. 119-129; a.m.f., *En'âm Süresine Ta'lîkât*, Süleymaniye Ktp., Damad İbrahim Paşa, nr. 161/1, vr. 1-32; Selânikî, *Târih*, s. 241, 361, 724; Atâi, *Zeyl-i Şekâik*, s. 511-513; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, IV, 394-395; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 285-286; Naîmâ, *Târih*, I, 307, 316, 450; *Devhatü'l-meşâih*, s. 44; Sarı Abdullah Efendi, *Cevheretü'l-bidâye ve dürretü'n-nihâye*, Millet Ktp., Ali Emîrî, nr. 858, vr. 134^a; Müstakimzâde, *Risâle-i Melâmiyye*, İÜ Ktp., İbnülemin, nr. 3357, vr. 79^b-81^a; *Sicill-i Osmânî*, IV, 382; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 431-436 (fetvalarından dokuz örnek verilmiştir); Tanışık, *İstanbul Çeşmeleri*, I, 60; Danişmend, *Kronoloji*², V, 120; Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 56, 66, 188, 203.

MEHMET İPŞİRLİ

EBÜL'ULÂ MARDİN

(1881-1957)

Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi
Türk hukukçusu.

8 Ağustos 1881'de babasının görevli olarak bulunduğu İşkodra'da doğdu. Mardin'in ilim ve devlet hizmetiyle tanınan bir ailesine mensuptur. Babası, kazaskerliğe kadar yükselen ve başta dokuz ciltlik *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn* şerhi olmak üzere din ilimleriyle ilgili eserleri de bulunan Yûsuf Sıdkı Efendi (ö. 1903), dedesi fıkıh alanında eserler veren Mardin müftüsü Ömer Şevki Efendi'dir. Babasının Fâtih Türbesi haziresindeki sanduka kitabesinde yer alan aile şeceresi kaydına göre soyu Hz. Hüseyin'e dayanmaktadır. Annesi, Konya'nın Hâdim kazasından tanınmış fıkıh âlimi Ebû Saîd el-Hâdimî'nin torunlarından Behice Hanım'dır. Büyük kardeşi Ârif Bey

Ebül'ulâ
Mardin

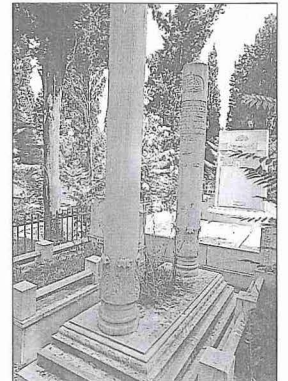
(ö. 1920), Basra ve Suriye valiliği yapmış, çeşitli ilmî eserleri de bulunan bir devlet adamıydı.

Ebül'ulâ gençliğinde özel öğrenim gördü. Çarşambalı Ahmed Hamdi Efendi, Kastamonulu Ebübekir Sıdkı Efendi gibi zamanının tanınmış âlimlerinin derslerine devam ederek icâzet aldı. Temel dinî ilimleri okudu; Arapça ve Farsça öğrendi. 1903 yılında Dârülfünun Mektebi Hukuk'tan birincilikle mezun oldu. Henüz öğrenci iken 24 Haziran 1900'de Temyiz Mahkemesi'nde kâtip olarak adliye mesleğine ve devlet görevine başladı. Mezuniyet sonrasında İstanbul Ticaret, İstinaf mahkemeleri ve Şûrâ-yı Evkaf üyeliklerinde bulundu. 1909'da Mektebi Hukuk'ta tatbîkât-ı hukûkiyye dersini okuttu. Bu dersteki başarısı sebebiyle ertesi yıl hukûk-ı tasarrufiyye-i arâzi ve ahkâm-ı evkaf derslerini okutmak üzere davet edildi. Böylece 1910 yılında İstanbul'da Mektebi Hukuk ve Mülkiye'de arazi, evkaf ve medenî hukuk dalında öğretim üyeliğine başladı. Bu görevini, Mektebi Mülkiye'de fakültenin Ankara'ya taşınmasına (1936), Hukuk Fakültesi'nde ise emekli oluncaya kadar (1951) sürdürdü.

1908'de Eşref Edip'le birlikte çıkarılmaya başladıkları *Sırât-ı Müstakîm*'de daha çok hukukla ilgili yazılar yazdı. Yine Eşref Edip'le birlikte *Sırât-ı Müstakîm* Kütüphanesi'ni kurdu. 1912'de *Ke-lime-i Tayyibe* adlı bir dergi çıkardı. 18 Şubat 1912'de meşihat-ı İslâmiyye'de görev aldı. Bir süre meşihat mektupçuluğu, ardından da meşihat müsteşarlığı yaptı. Meşihattaki görevi sırasında *İlmiyye Salnâmesi*'ni hazırladı. 1914'te meşihat müsteşarlığı görevinden ayrıldı; Medresetü'l-kudât'ta müderrislik yaptı ve *Mecelle*'nin ıslahı için kurulan komisyonda görev aldı. 4 Haziran 1915 tarihinde Şeyhülislâm Turşucuzâde Ahmed Muhtar Efendi'nin torunu, Necmeddin Molla'nın (Kocataş) kızı Bedriye Hanım'la evlendi. Yûsuf Sıdkı, Hatice Mâsume ve Sâliha Türkân adlarında üç çocuğu oldu. Osmanlı Meclis-i Meb'ûsanı'nda Niğde (1914-1919) ve Mardin (1920) mebusu olarak bulundu. 1922'de Türk ordusu İstanbul'a girdikten sonra Refet Paşa tarafından İstanbul'un idaresi için kurulan Hey'et-i Müşâvere-i İdâriyye'de görev aldı. 1925 yılında İstanbul Barosu'na kaydoldu. Cumhuriyet döneminde de üst seviyede birçok kamu görevi yaptı; sosyal amaçlı derneklerde ve şir-

ketlerin yönetim kurullarında bulundu. İsviçre Medenî Kanunu'nun iktibas ve intibakıyla ilgili olarak teşkil edilen komisyonlarda çalıştı. Üniversite bünyesinde çeşitli akademik ve idarî görevlerde bulunan Ebül'ulâ 1 Eylül 1951'de yaş haddinden emekliye ayrıldı. Emeklilik sonrasında da ilmî çalışmalarına ve yayın faaliyetine devam etti; bu arada *Huzur Dersleri* adlı eserinin I. cildini yayımladı. 13 Ocak 1957'de İstanbul'da öldü. Mezarı Karacaahmet'te Küçük Selimiye Camii karşısındaki aile kabristanındadır.

Osmanlı döneminde köklü bir eğitim gören ve İslâm hukukuna vâkıf olan Ebül'ulâ Mardin, yıllarca hukuk eğitimi yanında adli ve idarî tatbikatın içinde bulunması, Osmanlı hukukundan başka Batı hukukunu ve pozitif Türk hukukunu da bilmesiyle dikkati çeker. Bu bakımdan arazi, evkaf, *Mecelle* ve medenî hukuka dair yazıları, Osmanlı hukuku ve modern Türk hukukuna geçişle ilgili tesbitleri ayrı bir ehemmiyet arzeder. Eski hukuktan yeni Türk hukukuna geçişte ve Cumhuriyet döneminde yeni hukuk mevzuat ve nazariyesinin gelişmesinde önemli katkıları olmuştur. Bu katkıları sebebiyle 1944 yılında, öğretim hayatının otuzuncu yıldönümü hâzırası olarak, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyeleri tarafından *Ebül'ulâ Mardin'e Armağan* adıyla hacimli bir eser hazırlanarak neşredilmiştir. Ebül'ulâ, hukuk araştırma ve eğitiminde geleneksel şerhçilik yerine, *Mecelle*'ye ve İslâm hukuk usulüne vâkıf olmasının avantajıyla, meseleleri genel kural ve bakiş açılarına irca ederek sistematik metodu yerleştirmeye çalışmış, gerek ders ve konferanslarında, gerekse eserlerinde hukukî meseleleri da-ima tarihî ve mukayeseli metotla ele almış seçkin bir hukuk âlimidir.

Ebül'ulâ
Mardin'in
Karacaahmet
Mezarlığı'ndaki
kabri -
Üsküdar /
İstanbul

Eserleri. Ebül'ulâ, hemen hemen tamamı hukuk alanında yirmi beş civarında kitap, birçok makale, araştırma ve ansiklopedi maddesi kaleme almıştır. Bunların başlıcaları şunlardır: 1. *İlmiyye Sal-nâmesi** (İstanbul 1334). Ebül'ulâ'nın meşihat mektupçusu iken derleyip neşre hazırladığı, sahasının ilk ve tek örneğini teşkil eden bir eserdir. Kitapta meşihat makamının tarihçesi, teşkilât ve işleyişine dair bilgi ve belgeler mevcuttur. 2. *Medenî Hukuk Cephesinden Ahmet Cevdet Paşa* (İstanbul 1946). İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ahmed Cevdet Paşa'nın ölümünün (1895) ellinci yıldönümü dolayısıyla onunla ilgili bir eser yazılmasına karar vermiş, bunun üzerine Ebül'ulâ'nın hazırladığı eser fakülte yayınları arasında neşredilmiştir. Kitapta Ahmed Cevdet Paşa'nın hayatı, şahsiyeti, görüşleri, mücadeleleri, İslâm ve Osmanlı hukukunun gelişmesine olan büyük katkısı anlatılmakta, o dönemle ilgili belge ve tartışmalara, ayrıca bazı kişilerin biyografilerine yer verilmektedir. Eser gerek Ahmed Cevdet Paşa'yı tanıma ve İslâm-Osmanlı hukukunun XIX. yüzyıldaki gelişimini kavrama, gerekse Ebül'ulâ'nın bu dönemle ilgili tesbitleri açısından büyük önem taşımaktadır. 3. *Huzur Dersleri*. Sultan III. Mustafa döneminde 1172'de (1759), seçkin ilim adamlarının iştirakiyle, ramazan aylarında padişahın huzurunda yapılmak üzere "huzur dersleri" adıyla başlatılan ve 1341 (1923) yılına kadar devam eden ilim meclislerini, bu meclislere katılan kişileri tanıtmak maksadıyla kaleme alınmıştır. Müellif eserinin I. cildini yayımlamış (İstanbul 1951), II ve III. ciltlerin müveddelerini hazırlamakla birlikte neşir imkânı bulamadan vefat etmiştir. Bu iki cilt, asistanı ve mesai arkadaşı İsmet Sungurbey tarafından önsöz ve eklerle birlikte tek kitap halinde yayımlanmıştır (İstanbul 1966). Eserin I. cildi önsözden sonra sekiz bölümden oluşmakta, bu bölümlerde sırasıyla huzur derslerinin mahiyeti, tarihçesi, meclisler ve teşkil tarzları, bu derslerde uyulan kurallar, mukarrir ve muhatapların vasıflarıyla huzur derslerine katılma şartları, katılanların adları yer almaktadır. II ve III. ciltlerde Ebül'ulâ Mardin'i tanıtan bir önsözle eserin IX-XIV. bölümleri yer almaktadır. Bu bölümlerde huzur dersine katılanların maaş, ödül ve cezalarına, tercüme-i hâllerine, icâzet örneklerine, bu derslerin yapıldığı yerlere ve huzur ders-

leriyle ilgili menkıbelere yer verilmektedir. Eser, son dönem Osmanlı âlimlerinin ve ilmiye teşkilâtının tanınması konusunda önemli bir kaynaktır.

Ebül'ulâ Mardin ayrıca, genelde Hukuk Fakültesi'ndeki dersleriyle ilgili olmak üzere bir kısmı eski hukukla, çoğu modern hukukla ilgili arazi hukuku ve medenî hukuk alanında yirmiye yakın eser yazmıştır. Bunlar arasında *Arazi Kanunnâmesi Şerhi* (İstanbul 1335), *Ahkâm-ı Arâzî* (İstanbul 1338), *Ahkâm-ı Evkâf* (İstanbul 1340), *Kitâbü'l-Büyû'* (İstanbul 1340), *Kitâbü'r-Rehn* (İstanbul 1341), *Hukûk-ı Tasarrufiyye-i Arâzî* (İstanbul 1926) eski hukuka; *Umumi Zâbitalar* (İstanbul 1928), *Nesep* (İstanbul 1930), *Şahsın Hukuku* (I, İstanbul 1932; II, İstanbul 1941), *Miras Hukuku* (İstanbul 1932, 1939), *Asli Aynı Haklar* (İstanbul 1934), *Fer'i Aynı Haklar* (İstanbul 1935), *Aile Hukuku* (İstanbul 1937), *Borçlar Hukuku: Umumi Esaslar* (İstanbul 1938), *Aile Hukuku ve Nişanlanma* (İstanbul 1944), *Toprak Hukuku Dersleri* (İstanbul 1947), *Kat Mülkiyeti* (İstanbul 1948) yeni hukuka ait eserleridir. Ayrıca birçok esere önsöz yazmış, başta *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* ve *Sırât-ı Müstakim* (c. I-III) olmak üzere çeşitli dergilerde konferans, makale, inceleme ve icihad notları yayımlanmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Siddık Sami Onar, "Önsöz", *Ebül'ulâ Mardin'e Armağan*, İstanbul 1944, s. 1 vd.; Cemil Bilsel, "Öğrenirken ve Öğretirken Beraber", a.e., s. 23-107; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 239; İsmet Sungurbey, "Ebül'ulâ Mardin'in Ailesi - Hayatı - Şahsiyeti - Eserleri - Son Eseri: Huzur Dersleri" (Ebül'ulâ Mardin, *Huzur Dersleri*, II içinde), İstanbul 1966, s. III-XLI; a.r.m.f., *Ebül'ulâ Mardin*, İstanbul 1988; Albayrak, *Osmanlı Ulemâsı*, II, 30-31; "Ebül'ulâ Mardin'in Hayatı", *Aylık Bibliyografya Dergisi*, I/1, Ankara 1956; Kemal Reisoğlu, "Ebül'ulâ Mardin'in Şahsiyeti, Hayatı, Eserleri", *İstanbul Barosu Dergisi*, XXXI/3-4, İstanbul 1957, s. 57-60; Recai Seçkin, "Ebül'ulâ Mardin ve Eserleri", *SBFD*, XIII/2 (1958), s. 180-189.

CEVDET YAVUZ

EBÜRRIZÂ TEKKESİ

Bedeviyye tarikatının
İstanbul'daki âsitânesi.

Kasımpaşa'da Hacı Ahmed Efendi mahallesi Ebürrizâ Dergâhı sokağında olup İstanbul'da bulunan Bedevî tekkelerinin en eskisidir. Bedeviyye tarikatının bu

şehirdeki ilk müessili sayılan Ebürrizâ Şeyh Seyyid Mehmed Efendi (ö. 1152/1739-40) tarafından muhtemelen XVIII. yüzyılın ilk çeyreği içinde kurulmuştur. Kaynaklarda Bedevîler Âsitânesi veya Pîşvâ-yı Tarikat-ı Aliyye-i Bedeviyye şeklinde zikredilmekte, cümle kapısı üzerindeki, yeniden yapılışı sırasında türbenin duvarına nakledilmiş olan kitâbede de Âsitâne-i Hazret-i Bedevî, Hankah-ı Ebürrizâ adıyla tanıtılmaktadır. Türbe duvarında bulunan diğer bir kitâbede Ebürrizâ Efendi'nin isminden sonra "an sülûki Nakşibend" ibaresi yer almakta ve buradan kendisinin Nakşibendiyye'ye de intisap etmiş olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca tekkenin yakınındaki Halvetiyye-Uşşâkiyye Âsitânesi Hüsâmeddin Uşşâkî Tekkesi ile de ailevî ve mânevî bağlarının bulunduğu bilinmekte, türbede ve haziredeki mezar taşlarında görülen Bedevî taşlarının tepeliklerinde Halvetî-Uşşâkî tepeliklerine benzerlik olduğu farkedilmektedir.

Tekkenin ilk yapıldığı yıllardaki mimari özellikleri ve zaman içinde geçirdiği değişiklikler bilinmemektedir. Yine türbe duvarında bulunan bir kitâbeden, 1264 (1847-48) yılında Sahaf Emin Efendi tarafından yeniden yaptırıldığı anlaşılan tekke, 1925'te kapatıldıktan sonra 1926-1930 yılları arasında yıkılarak ortadan kaldırılmış, günümüze ancak tamamen yenilenmiş olan türbe ile duvarına yerleştirilen üç kitâbe ve haziredeki bazı mezar taşları intikal edebilmiştir.

Ebürrizâ Tekkesi'nin isim levhası ile türbenin içinden bir görünüş - Dolapdere / İstanbul

